

EDUCATIEF PAKKET

BEZOEK AAN DE DUTS MILITAIRE
BEGRAAFPLAATS LANGEMARK

Klasbezoek aan de Duitse militaire begraafplaats in Langemark: een handleiding

Inleiding

Wie een bezoek brengt aan de Westhoek, kan de verkeerde indruk krijgen dat er tijdens de Eerste Wereldoorlog alleen maar geallieerden vochten. De Britse begraafplaatsen en monumenten zijn alom tegenwoordig en af en toe komt men ook een Franse of Belgische militaire begraafplaats of monument tegen. De Duitse deelname aan de strijd rond Ieper is veel minder zichtbaar: er zijn geen monumenten – voor verliezers worden geen monumenten opgericht – en op het grondgebied van de stad Ieper bevinden zich geen Duitse begraafplaatsen meer. In heel West-Vlaanderen bevinden zich na 1958 slechts vier Duitse militaire begraafplaatsen, met name in Vladslo, Hooglede, Menen en Langemark. Deze laatste ligt het dichtst bij de stad Ieper en kan het makkelijkst ingepast worden in een rondrit over de voormalige slagvelden.

Geschiedenis

Reeds bij de eerste gevechten in 1914 ontstonden hier enkele graven. Tijdens de oorlog lag deze plek nu eens aan, dan weer achter het front. Het aantal graven nam steeds toe. Overal in de frontstreek ontstonden Duitse begraafplaatsen met verschillende Duitse monumenten. In 1919 droeg deze begraafplaats de naam Langemarck-Nord. Het was toen één van de 17 Duitse begraafplaatsen in Langemark. Er waren 859 graven (627 Duitse, naast Franse, Britse en Belgische). Tussen 1924 en 1932 werden tal van kleinere begraafplaatsen door de Duitse Gravendienst “opgeruimd”. De doden werden hier gegroepeerd. De verzamelbegraafplaats kreeg de naam Studentenfriedhof, omdat er onder de duizenden doden, waarvan vele uit 1914, ongeveer 3000 studenten-oorlogsvrijwilligers waren. In 1932 waren er meer dan 10 000 graven met zware houten kruisjes. De begraafplaats werd omsloten door een omheiningmuur en een poortgebouw.

Van 1955 tot 1958 werd het aantal Duitse militaire begraafplaatsen in West-Vlaanderen gereduceerd van 68 naar 4. Het Studentenfriedhof werd uitgebreid tot een grote verzamelbegraafplaats. Naast de bestaande 10 000 graven kwam er een nieuw deel met ruim 9000 graven (met nummerstenen en koperen plaatjes) en een kameradengraf van bijna 25000 doden. De begraafplaats werd opgesmukt met enkele groepen van vijf kruisen van basalt en een beeldengroep met vier bronzen figuren. In 1971 kwam er een nieuwe inrichting met liggende grafstenen.

Beschrijving

1. Het poortgebouw ziet eruit als een bunker en is gemaakt uit Duitse rode zandsteen. Links in het gebouwtje werd een kaart aangebracht met de Duitse begraafplaatsen en vindt de bezoeker een tafel met de registers. In het rechterkamertje bevinden zich namentafels met de namen van 6313 geïdentificeerden die begraven zijn op het oudere deel van de begraafplaats. Uiterst links in het poortgebouw is er een WC. Op de muur van het poortgebouw, aan de kant van de begraafplaats, werd een citaat aangebracht van de arbeider-dichter Heinrich Lersch (1889-1936): "Deutschland muss leben und wenn wir starben müssen" (Duitsland moet leven, zelfs als wij moeten sterven). Lersch was een ketelsmid die heel West-Europa doorreisde. Zijn gevoel van verbondenheid met de natuur en met de geboortegrond werd versterkt door zijn belevenissen tijdens de Eerste Wereldoorlog die hij als soldaat meemaakte. Hij diende in Reserve-Infanterie-Regiment 236 dat in 1914 in de buurt van Langemark was. Vooral het lied "Soldatenabschied" maakt Lersch erg bekend. Na de oorlog werkte hij aanvankelijk als fabrieksarbeider in het Ruhrgebied om vanaf 1925 van zijn pen te leven. Hij verwachtte veel heil van het opkomende nazisme. Het citaat dat ook de begraafplaats in Langemark siert, is typisch voor de mentaliteit van de jonge oorlogsvrijwilligers in 1914. Men vindt het terug op talrijke oorlogsmonumenten in Duitsland.
2. De lage, dikke omheiningsmuur is ingewerkt in Vlaamse landschapselementen: vooraan knotwilgen, rechts een sloot en een dubbele beukenhaag.
3. Centraal tegenover het poortgebouw bevindt zich het massagraf – het Kameradengrab. Er werd ook een krans van eikenloof en 8 schilden aangebracht. Die wapenschilden staan voor de Belgische provincies: West- en Oost-Vlaanderen worden echter als één beschouwd, net als het toen nog niet gesplitste Brabant. Rondom staan 68 bronzen namentafels, met in totaal bijna 17000 namen.
4. De begraafplaats bestaat eigenlijk uit een breed grasveld en opvallend is dat bloemen ontbreken. Rododendrons groeien tegen de achtermuur. Het oudste deel van de begraafplaats is met grote zomereiken beplant. Het ligt daardoor immer in de schaduw en het voelt er altijd somber aan. In het nieuwere deel van de begraafplaats (rechts, hoger) liggen de grafstenen dichter bijeen.
5. De liggende grafstenen zijn grijs en duiden graven aan voor 4, 6, 8 of meer doden. De grafstenen vermelden weinig gegevens: voornaam en naam, soort soldaat of rang en sterfdatum. Grafsteen nr. 1 ligt uiterst links in de verste hoek.
6. Er zijn 12 groepen van drie kruisen. Zij zijn gemaakt uit basalt, een donker en hard vulkanisch gesteente, en markeren geen graven. Ze zijn er enkel ter versiering. Vroeger waren er vijf kruisen.
7. De bronzen beeldengroep is van de hand van professor Emil Krieger, gemaakt in München in 1958. De groep stelt vier treurende militairen voor. Emil Krieger is geboren in Kaiserslautern in 1902. In 1936 won hij de Romeprijs. Hij werkte vooral in München waar enkele van zijn sculpturen het straatbeeld sierden.
8. Op de begraafplaatsen bevinden zich drie Duitse betonnen schuilplaatsen. Zij dateren uit 1916-1917 en maakten deel uit van de Duitse verdedigingslijnen. Dat verklaart waarom de deuropening achteraan is (nu afgesloten). Let ook op het dikke dak.
9. Een rij van 49 gedenktekens, bestaande uit een betonnen voet met granieten blok, werd opgericht voor en door militaire eenheden en studentenorganisaties.
10. Helemaal vooraan in de rechterhoek bevindt zich een hoog stenen kruis, gehouwen uit één stuk basalt.

Het aantal doden

De begraafplaats bestaat dus grosso modo uit drie delen:

Het oude deel (onder de eiken, grafnr's 1-8938) met officieel 10143 doden, waarvan 6313 geïdentificeerden. Hun namen vind je ook op de eikenhouten tafels in het poortgebouw. Onder hen bevinden zich ongeveer 3000 studenten-vrijwilligers.

Het nieuwe deel (rechts, open) met officieel 9257 geïdentificeerden op een kleinere oppervlakte voor en achter de rij gedenktekens. Er staan veel namen op dicht opeenvolgende grafstenen.

Het Kameradengrab is een massagraf met officieel 24917 niet-geïdentificeerden. Toch worden er op de bronzen namentafels 16940 namen vermeld. Hier worden de laatste jaren geregeld nog stoffelijke resten bijgezet, gevonden bij werken en opgravingen.

De doden die hier bij de uitbreiding in 1955-1956 bijgezet werden, waren afkomstig van 18 Duitse militaire begraafplaatsen in Langemark, Poelkappelle, Staden, Westrozebeke, Moorslede, Passendale, Zonnebeke en Zillebeke.

In totaal liggen hier meer dan 44000 doden! Ter vergelijking: op de grootste Britse militaire begraafplaats Tyne Cot Cemetery in Passendale liggen 'slechts' 11000 doden begraven.

Enkele wetenswaardigheden omtrent deze plek en de begraafplaats

Op 21 oktober 1914 en de drie daarop volgende dagen vielen in de omgeving van Langemark de Duitse troepen de Britten aan. Een groot deel van de Duitse soldaten waren jonge studenten uit Heidelberg en München die gearmd en zingend ten strijde trokken. Keer op keer werden ze door hun officieren aangemaand om storm te lopen tegen de Britse mitrailleurs. Duizenden onder hen sneuvelden die dagen. Velen van hen waren oorlogsvrijwilligers die slechts zes weken training gehad hadden vooraleer ze naar het front trokken.

Pas na de eerste geslaagde gasaanval in de geschiedenis, op 22 april 1915, werd Langemark ingenomen door Duitse troepen. De Duitse gascilinders waren ingegraven iets ten noorden van waar zich nu de begraafplaats bevindt. De Franse eerste lijn daarentegen bevond zich toen 100 meter ten zuiden van waar nu de begraafplaats is zodat deze plek toen het niemandsland vormde. Na de gasaanval schoof het front enkele kilometers dichterbij Ieper. Een Duitse gaspionier beschrijft het slagveld na die eerste gasaanval: "Nadat het [gas] opgeklaard was, stapten we voorbij de lege gasflessen. Wat we zagen was de totale dood. Niets was nog levend. Alle dieren waren uit hun holen gekropen om te sterven. Overal waren er dode konijnen, mollen, ratten en muizen. De geur van het gas hing nog in de lucht. Het hing op de paar struiken die er nog over waren. Toen we de Franse lijnen bereikten, waren die leeg maar een halve mijl verder lagen de lijken van de Franse soldaten overal. Het was niet te geloven. Dan zagen we dat er ook Engelsen bij waren. Je kon zien dat de mannen in hun gezicht en aan hun keel geklauwd hadden in een poging om aan lucht te geraken. Sommigen hadden zichzelf doodgeschoten. De paarden, nog steeds in hun stallen, de koeien, de kippen, alles was dood. Alles, zelfs de insecten waren dood."

Van april 1916 tot augustus 1917 lag de begraafplaats op relatieve afstand achter de Duitse eerste lijn. Toen kwamen de schuilplaatsen die nu deel uitmaken van het Soldatenfriedhof, tot stand. Deze verdedigingslijn werd op 9 oktober 1917, tijdens de 3de Slag bij Ieper, door Britse troepen veroverd. Eén van de bunkers bleek een onoverkomelijk hindernis voor de Britten en het leek onmogelijk om het moordende mitrailleurvuur vanuit de bunker te stoppen. Uit de regimentsgeschiedenis van het 4de bataljon van The Worcester Regiment: "Eén van de Duitse bunkers voor onze lijn was niet geraakt door de granaten en zijn mitrailleur maaide voortdurend onze hardwerkende troepen neer. Ons geweervuur kon niets aanvangen tegen de dikke betonmuur. Daarom stuurden we berichten naar achter om te vragen om loopgravenmortieren die de bunker konden kleinkrijgen. Maar plots stopte het mitrailleurvuur. Een minuut later stond iedereen recht en ging aan het juichen. Want door de modder kwam een klein groepje Duitse militairen naar de Britse lijn toe, de handen hoog geheven ten teken van overgave. . Achter hen kwam één eenzame Britse soldaat, aan het zwoegen onder het zware gewicht van een mitrailleur – de Duitse mitrailleur. Het juichen werd luider toen hij werd herkend: "Dancox", riepen de troepen, "goede oude Dancox." Soldaat Frederick Dancox was er in geslaagd om ongemerkt voorbij de stelling te sluipen. Plotseling was hij in de ingang verschenen en in zijn eentje kon hij de gehele Duitse eenheid krijgsgevangenen nemen en de mitrailleur onschadelijk maken.

Tijdens het Duitse voorjaarsoffensief, begin april 1918, ging Langemark weer in Duitse handen over. Op 28 september 1918, tijdens het Eindoffensief werd het definitief veroverd door de geallieerden.

In de tussenoorlogse periode ontstond in Duitsland de Langemarkmythe: op 11 november 1914 zouden jonge Duitse oorlogsvrijwilligers hier ten strijde getrokken zijn onder het zingen van “Deutschland über Alles”. Tijdens het nazibewind groeide de Langemarkmythe steeds meer aan als voorbeeld van de offerbereidheid van de Duitse jeugd. Overal in Duitsland kwamen er Langemarkstraten en –pleinen en er werd jaarlijks een nationale Langemarkdag gehouden. Kort na de bezetting van België door de Duitse troepen, op 8 juni 1940, bracht Adolf Hitler een bezoek aan de militaire begraafplaats. Ook de Vlaamse SS-Divisie, later in de oorlog, zou de naam “Langemarck” toebedeeld krijgen.

Na de Tweede Wereldoorlog werd de Langemarckmythe natuurlijk niet langer in stand gehouden. Langemark heeft echter nog altijd een grote symboolwaarde, niet in het minst in Duitsland. Zij het nu meer als symbool voor de zinloosheid van de oorlog, dan als symbool van heldendom en offerbereidheid.

Graag verwijzen we hierbij naar het educatief pakket ‘De Langemarckmythe’ dat hier dieper op ingaat.

Enkele merkwaardige graven

Op de tafels bij het Kameradengrab wordt ook Albert Carlill vermeld, een Brits soldaat die diende bij het Loyal North Lancashire Regiment. Hij stierf op 4 november 1918 op 19-jarige leeftijd. Carlill is de enige Brit tussen de duizenden Duitse doden hier. Merkwaardig is dat hij ook herdacht wordt op een herdenkingssteen in het nabijgelegen Cement House Cemetery in Langemark. Volgens de Britse gravedienst was hij oorspronkelijk begraven op de stedelijke begraafplaats van Leuven en is zijn graf daar verloren gegaan.

Op deze tafels wordt ook Luitenant Wolfgang Kühne vermeld, gestorven op 6 augustus 1915. Luitenant Kühne ligt hier echter niet begraven. Zijn graf bevindt zich nog steeds op de burgerlijke begraafplaats van Wervik. Waarschijnlijk werd bij de ontgraving in de jaren 1950 zijn graf vergeten omdat het er niet militair uitzag en niet opviel tussen de burgerlijke grafstenen.

In het Kameradengrab bevinden zich niet alleen de overblijfselen van Duitse soldaten en 1 Brit. Ook mensen van andere nationaliteiten vonden er een laatste rustplaats: Denen in dienst van het Duits leger (Noord-Sleeswijk, nu een deel van Denemarken, behoorde toen tot Pruisen), Polen die eveneens Duits staatsburger waren, een Belgische burger, Russische en Italiaanse krijgsgevangenen die aan het werk gezet werden achter het front en Oostenrijkers waarvan de eenheid aangehecht was aan Duitse eenheden. Ook zijn het niet alleen mannen die hier rusten: ook verschillende verpleegsters (“Hilferinnen”) liggen hier begraven.

Werkblad

Bezoek aan de Duitse militaire begraafplaats Langemark

- 1 Hoe zou je de sfeer op deze Duitse begraafplaats omschrijven. Kies uit de onderstaande lijst van adjectieven. Vul de lijst gerust aan indien nodig.

Aangenaam – fleurig – trots – vrolijk – aantrekkelijk – serene – benauwelijk – triestig – deprimerend – ontroerend – inspirerend – bedreigend – somber – duister – griezelig

- 2 Hoeveel mensen liggen op deze begraafplaats begraven?
Ter vergelijking: op de grootste Britse militaire begraafplaats Tyne Cot Cemetery in Passendale liggen 11.952 doden begraven.

- 3 Eenmaal je het poortgebouw en de aanpalende toegangsweg bent doorgewandeld zie je centraal op de begraafplaats een hoger liggend gedeelte, begroeid met gras en omringd met stenen. Dit is niet zomaar een perk, maar wat is het wel?

- 4 Sta even stil bij een grafsteen en schrijf alle gegevens over.
Wat valt er jou op?

- 5 Op de begraafplaats staat een bronzen beeldengroep. Het werk is van de hand van Emil Krieger. Wat stelt deze beeldengroep, volgens jou, voor?
